

18.12.2006

Dnro 2150/4/05

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

AJOKORTTITODISTUKSEN ANTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi 19.7.2005 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan, voiko Espoon kaupungin Espoonlahden terveysasema kieltäytyä antamasta lääkärintodistusta ajokorttilupaa varten. Hän viittasi kirjeessään Espoon kaupungin internet-sivulla olleeseen tekstiin, jonka mukaan terveysasemien lääkärit eivät enää kirjoittaneet terveystarkastustodistuksia, kuten esim. ajokorttitodistuksia. Tällaisten todistusten saamiseksi oli käännyttävä yksityisen lääkäriaseman puoleen. Poikkeuksena mainittiin terveyskeskuslääkärin hoidossa olleet monisairaavat potilaat.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Espoon kaupunginhallituksen lausunto

Lausunnosta ilmenee, että Espoossa oli vuodesta 2003 alkaen supistettu sairaudenhoitoon liittymättömien todistusten antamista lääkärivajauksen ja pitkien vastaanottojonojen vuoksi. Terveyspalvelujen tulosityksikön johtoryhmässä 1.11.2004 ja ylläkäärinokokouksessa 7.12.2004 sovittiin terveysasemien ajanvarauksen toimintaohjeeksi, että ajokorttitodistusta varten ei anneta vastaanottoaikoja, elleivät ei-kiireelliset lääkärijonot ole alle 10 vuorokautta. Pitkäaikaissairauksista kärsivien ja yli 65-vuotiaiden henkilöiden ajokyvyn arvioinnit pyrittiin kuitenkin järjestämään terveyskeskuksessa, koska heillä oli todennäköisesti ajokykyyn vaikuttavia sairauksia ja hoitotiedot terveyskeskuksen sairauskertomuksessa.

Kaupunginhallitus toteaa lausunnossaan, että Espoon eri alueet olivat kärsineet lääkäripulasta eri tavalla ja pahin tilanne oli ollut Espoonlahden, Matinkylä-Olarin ja Espoon keskuksen alueilla. Sen sijaan Tapiolassa ja Leppävaarassa lääkäritilanne oli enimmäkseen ollut hyvä eikä ajokyvynarviointeja ollut juurikaan tarvinnut rajoittaa muulloin kuin kesäaikana.

Kaupunginhallitus toteaa lausunnossaan edelleen, että edullisista yksityisistä lääkäriasemista, joissa ajokyvynarviointi todistuksineen maksaa asiakkaalle vähemmän kuin kaupungin terveysasemilla, on pyritty informoimaan ajokyvyn arviointiin pyrkiviä, jos terveyskeskuksesta ei ole pystytty järjestämään vastaanottoaika.

Lausunnon mukaan tapahtuma-aikaan kesäkuussa 2005 Espoonlahden terveysaseman kaikki ei-kiireelliset kesäkuun ajat oli varattu jo toukokuussa. Kantelija ei myöskään kuulunut priorisoituun yli 65-vuotiaiden ikäryhmään eikä hänellä terveyskeskuksen sairauskertomuksen mukaan tietävästi ollut ajokykyyn vaikuttavaa sairautta tai vammaa.

Kaupunginhallitus toteaa lausunnossaan, että sosiaali- ja terveystoimen talousarviossa ja suunnitelmassa vuodelle 2006 esitetään ajokorttitodistusten ottamista aiempaa laajemmin palvelujen piiriin ja rekrytointitoimenpiteistä lääkärivajauksen korjaamiseksi tehostetaan.

3.2

Oikeusohjeet

Kysymykseen tulevat oikeusohjeet ilmenevät päätöksen liitteestä.

3.3

Johtopäätös

3.3.1

Ajokorttitodistukset ja kunnan järjestämisvelvollisuus

Kansanterveystyöllä tarkoitetaan kansanterveyslaissa yksilöön ja hänen elinympäristöönsä kohdistuvaa *terveydenhoitoa* ja yksilön *sairaanhoidoa* sekä niihin liittyvää toimintaa, jonka tarkoituksena on väestön terveydentilan ylläpitäminen ja edistäminen. Kansanterveyslain mukaisina kansanterveystyöhön kuuluvina tehtävinä kunnan tulee järjestää asukkaiden sairaanhoito, johon luetaan mm. lääkärin suorittama tutkimus.

Tieliikennelaissa tarkoitettulla lääkärintodistuksella ajokorttilupaa varten (jälj. ajokorttitodistus) henkilö osoittaa täyttävänsä ajo-oikeuden voimassaololle säädetyt terveysvaatimukset. Ajo-oikeutta koskevat terveysvaatimukset sisältyvät ajokorttiasetukseen (845/1990). Ajokorttitodistuksen antaminen edellyttää lääkärin suorittamaa tutkimusta, joka tehdään potilaan terveydentilan määrittämiseksi ja jolla pyritään löytämään ajokykyyn vaikuttava sairaus tai vamma. Käsitykseni mukaan ajokorttilupaa varten tarvittavan lääkärintarkastuksen järjestäminen ja lääkärintodistuksen antaminen kuuluvat kunnan perusterveydenhuollon palvelujen järjestämisvelvollisuuteen.

Tieliikennelakia muutettiin 1.9.2004 voimaan tulleella lailla. Lain esitöissä todetaan, että lakiin liittyy ajokyvyn arvioinnin kytkeminen osaksi yleistä terveydenhoitoa muutoinkin kuin ajokorttitarkastuksia tehtäessä ja että lääkäreiden tulee tehostaa ajoterveyden huomioon ottamista osana potilaan hoitoa (HE 104/2004). Ajoterveysvalvonnan tehostamiseksi säädetään lain 73

a §:ssä lääkärin velvollisuudeksi toimittaa ajokorttiviranomaiselle arvio potilaan ajokyvystä salassapitovelvollisuuden estämättä.

Hoitoon pääsyn enimmäisaikoja koskevat kansanterveyslain säännökset tulivat voimaan 1.3.2005 ja olivat siis voimassa kantelussa tarkoitettuna tapahtuma-aikana. Tämän ns. hoitotakuun piiriin ei kuitenkaan kuulu erilaisten todistusten antaminen (HE 77/2004).

Käsitykseni mukaan ajokorttitodistuksen antamisessa ja siihen liittyvän lääkärintarkastuksen tekemisessä on siis kysymys kunnan järjestämisvelvollisuuteen kuuluvasta tehtävästä mutta tämän tehtävän kuulumisesta kunnan järjestämisvelvollisuuteen on kuitenkin esitetty erilaisia käsityksiä ja asia on ollut jossain määrin tulkinnanvarainen. Tämän vuoksi tein 22.6.2004 valtioneuvostolle esityksen kansanterveyslain muuttamiseksi.

Hallitus onkin 19.10.2006 antanut eduskunnalle esityksen laiksi kansanterveyslain muuttamisesta (HE 234/2006). Lakia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että kunnilla olisi velvollisuus huolehtia siitä, että kunnan asukas tai terveyskeskuksen potilas saa terveydentilaansa koskevan todistuksen tai lausunnon silloin, kun todistuksen tai lausunnon tarve perustuu lakiin taikka asukkaan tai potilaan hoidon, toimeentulon, opintojen tai muun vastaavan syyn kannalta välttämättömään perusteeseen. Hallituksen esityksessä todetaan, että lakiin perustuvilla todistuksilla ja lausunnoilla tarkoitettaisiin sellaisia todistuksia tai lausuntoja, joiden tarpeellisuudesta on säädetty laissa, asetuksessa tai asetuksen nojalla annetussa päätöksessä. Tällainen todistus on esityksen mukaan esimerkiksi ajokorttitodistus.

3.3.2

Espon kaupungin menettelyn lainmukaisuus

Kunnallisten terveystalvelujen järjestämistä koskeva ns. puitelainsäädäntö on johtanut siihen, että palvelujen järjestämistavoissa ja sisällöissä on suuriakin eroja kuntien välillä. Kunnan järjestämisvastuulle kuuluvissa tehtävissä on nähdäkseni kysymys terveydenhuollon perusturvaan kuuluvista palveluista, joiden saatavuus julkisen terveydenhuollon on turvattava.

Riittäviksi katsottavia terveystalveluja ei useinkaan voida turvata asettamatta niitä etusijajärjestykseen. Etusijajärjestykseen asettamista on esimerkiksi potilaan ohjaaminen odottamaan hoitoa tai palvelujen järjestämisen ohjaaminen yleisillä suosituksilla. Palveluja etusijajärjestykseen asettaessa on otettava huomioon sekä potilaslain 3 §:n syrjintäkielto että velvollisuus yksilöllisesti selvittää potilaan terveydentila ja hänen siitä johtuva riittävien terveystalvelujen tarpeensa. Myös terveystodistusten, kuten ajokorttitodistusten antamista koskevat palvelut voidaan siis asettaa etusijajärjestykseen. Tämä merkitsee sitä, että hoitoa tarvitsevat potilaat voidaan aina asettaa kiireellisyysjärjestyksessä etusijalle verrattuna esim. ajokorttitodistusta hakeviin.

Palvelujen järjestämistä koskevilla kunnan sisäisillä ohjeilla tai päätöksillä voidaan yhtenäistää hoitokäytäntöä ja niillä on siten tärkeä kuntalaisten

yhdenvertaisuutta lisäävä merkitys. Ne ovat siten lähtökohtaisesti tarpeellisia ja perusteltuja. Korostan kuitenkin, että ohjeet ja päätökset voivat olla vain lainsäädäntöä täydentäviä eikä niillä voida rajoittaa kunnan terveystalouden järjestämisvelvollisuuteen kuuluvaa lakisääteistä tehtävää tai sulkea tällaista tehtävää kokonaan pois järjestämisvelvollisuudesta.

Espoon kaupungin terveysasemille annettu toimintaohje merkitsi käytännössä niiden ajokorttitodistusta terveystaloudesta hakevien kuntalaisten, jotka eivät olleet pitkäaikaissairaita tai jotka eivät olleet yli 65-vuotiaita, jättämistä kunnan järjestämisvelvollisuuden ulkopuolelle tältä osin. Käsitykseni mukaan toimintaohje oli lainvastainen, koska sillä tällä tavoin rajoitettiin kunnan kansanterveystyöhön kuuluvaa lakisääteistä tehtävää, so. ajokorttitodistuksen antamista ja siihen liittyvän lääkärintarkastuksen järjestämistä.

Kaupunginhallituksen lausunnon mukaan Tapiolan ja Leppävaaran terveysasemilla ajokorttitodistuksia ja ajokorttitodistusten antamista ei ole juurikaan tarvinnut rajoittaa toisin kuin Espoonlahden, Matinkylä-Olarin ja Espoon keskuksen alueilla. Perustuslaissa säädettyä ihmisten yhdenvertaisuutta sekä hallintolaisissa tarkoitettua palveluperiaatetta ja palvelun asianmukaisuutta toteuttaisi käsitykseni mukaan menettely, jossa kuntalainen voisi ajokorttitodistuksen saamiseksi jonotilanteen mukaan hakeutua myös muulle kuin kotiosoitteensa perusteella määräytyvälle terveysasemalle.

Espoon kaupungin terveystalouden johtajalta 14.12.2006 puhelimitse saadun tiedon mukaan terveysasemien ajanvaraukseen annetusta toimintaohjeesta on nyttemmin luovuttu eikä ajokorttitodistuksia ja ajokorttitodistusten antamista enää rajoiteta terveysasemilla toimintaohjeessa tarkoitettulla tavalla.

4

TOIMENPITEET

Espoon kaupungin terveysasemien ajanvarauksessa noudatettu toimintaohje oli siis edellä kohdassa 3.3.2 kerrotulla tavalla lainvastainen. Koska toimintaohje ei ole enää voimassa ja asiantila on siten ajokorttitodistusta osalta korjaantunut, tyydyn kiinnittämään Espoon kaupungin huomiota vastaisen varalle terveystalouden järjestämisvelvollisuuteen.

Päätökseen dnro 2150/4/05 liittyvät oikeusohjeet

Terveystalouduja koskevat perustuslain säännökset

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että "nykyisistä tukijärjestelmistä turvaavat ihmisarvoisen elämän perusedellytyksiä myös eräät lasten, vanhusten, vammaisten ja kehitysvammaisten huoltoon kuuluvat tukitoimet, erityisesti oikeus kiireelliseen sairaanhoitoon" (HE 309/1993 vp, s.69). Hallituksen esityksen mukaan

säännöksellä turvataan jokaiselle suoraan perustuslakiin perustuva oikeus sellaiseen tulotasoon ja palveluihin, joilla taataan ihmisarvoisen elämän edellytykset (s. 69).

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Hallituksen esityksen mukaan palvelujen riittävyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp, s.71).

Palvelujen järjestämistapaan ja saatavuuteen vaikuttavat välillisesti myös muut perusoikeussäännökset, kuten yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö (6 §). Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan esimerkiksi iän, alkuperän, kielen, uskonnon, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Hallituksen esityksen mukaan säännös ilmaisee paitsi perinteisen vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta myös ajatuksen tosiasiallisesta tasa-arvosta. Julkisen vallan on pyrittävä myös positiivisin toimenpitein edistämään yhdenvertaisuuden toteuttamista (HE 309/1993 vp, s. 42).

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Hallituksen esityksen mukaan perusoikeuksien toteutuminen edellyttää julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä, esimerkiksi tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien käyttämiseksi. Säännös korostaa pyrkimystä perusoikeuksien aineelliseen turvaamiseen muodollisen, menettelyvaatimukseen liittyvän perusoikeusturvan rinnalla (HE 309/1993 vp, s.75). Säännöksessä ei ole määritelty niitä keinoja, joilla julkisen vallan tulee toteuttaa turvaamisvelvollisuutensa. Keskeisiin keinoihin kuuluvat hallituksen esityksen mukaan perusoikeuden käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön säätäminen sekä taloudellisten voimavarojen kohdentaminen (s. 75).

Kuntien asema

Kuntien itsehallinto

Perustuslain 121 §:n mukaan kuntien hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon. Kunnille annettavista tehtävistä säädetään lailla. Perusoikeussäännösten muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että vaikka julkisen vallan käsitteeseen kuuluvat myös kunnat, ehdotuksella ei ole tarkoitettu muuttaa kunnallisen itsehallinnon lähtökohtia (HE 309/1993 vp, s.26).

Kuntien itsehallintoa turvaa myös Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirja (SopS 65 ja 66/91). Peruskirjan 3 artiklan 1 kappaleen mukaan paikallinen itsehallinto tarkoittaa paikallisviranomaisen oikeutta ja kelpoisuutta säännellä ja hoitaa lain nojalla huomattavaa osaa julkisista asioista omalla vastuullaan ja paikallisen väestön etujen mukaisesti. Peruskirjan 9 artiklan 2 kappaleen

mukaan paikallisviranomaisten taloudellisten voimavarojen tulee olla riittävät suhteessa niihin velvoitteisiin, jotka niille on annettu perustuslaissa tai muussa laissa. Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan määräykset ovat viranomaisia sitovia ja suoraan sovellettavaa oikeutta.

Hallituksen esityksen mukaan ehdotus lähtee siitä, että kunnille perusoikeusuudistuksesta mahdollisesti aiheutuvista uusista tehtävistä ja velvoitteista on säädettävä lailla. Tehtävistä säädettäessä on myös huolehdittava siitä, että kunnilla on tosiasialliset edellytykset suoriutua tehtävistään (HE 309/1993 vp, s.26).

Kunnan tehtävät

Kuntalain (365/1995) 1 §:n mukaan kunta pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävää kehitystä alueellaan. Kunnan päätösvaltaa käyttää asukkaiden valitsema valtuusto.

Kunnan tehtävistä säädetään kuntalain 2 §:ssä. Kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa ja sille laissa säädetyt tehtävät. Kunnille ei saa antaa uusia tehtäviä tai velvollisuuksia taikka ottaa pois tehtäviä tai oikeuksia muuten kuin säätämällä siitä lailla. Kunta voi sopimuksen nojalla ottaa hoitaakseen muitakin kuin itsehallintoonsa kuuluvia julkisia tehtäviä. Kunta hoitaa sille laissa säädetyt tehtävät itse tai yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa. Tehtävien hoidon edellyttämiä palveluja kunta voi hankkia myös muilta palvelujen tuottajilta.

Kunnan talous

Kunnan talousarviosta ja -suunnitelmasta säädetään kuntalain 65 §:ssä. Valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio. Sen hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (*suunnittelukausi*). Talousarviovuosi on suunnittelukauden ensimmäinen vuosi.

Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa tai niiden hyväksymisen yhteydessä on päätettävä toimenpiteistä, joilla edellisen vuoden taseen osoittama alijäämä ja talousarvion laatimisvuonna kertyväksi arvioitu alijäämä suunnittelukaudella katetaan (*alijäämän kattamisvelvollisuus*).

Talousarvioon otetaan toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan.

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Siihen tehtävistä muutoksista päättää valtuusto.

Kuntien velvollisuus järjestää terveystalouksia

Perussäännökset kuntien velvollisuudesta järjestää terveystalvuluja sisältyvät kansanterveyslakiin (66/1972) ja erikoissairaanhoidolakiin (1062/1989). Kuntien näiden lakien nojalla järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia (733/1992), jollei lailla toisin säädetä.

Kansanterveislain säännökset

Kansanterveystyöllä tarkoitetaan yksilöön ja hänen elinympäristöönsä kohdistuvaa terveydenhoitoa ja yksilön sairaanhoitoa sekä niihin liittyvää toimintaa, jonka tarkoituksena on väestön terveydentilan ylläpitäminen ja edistäminen (kansanterveislain (66/1972) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se oli voimassa kantelussa tarkoitettuna tapahtuma-aikana).

Kunnan on pidettävä huolta kansanterveystyöstä sen mukaan kuin kansanterveislaisissa tai muutoin säädetään tai määrätään. Kunnat voivat yhdessä huolehtia kansanterveystyöstä perustamalla tätä tarkoitusta varten kuntayhtymän. Kunta voi toisen kunnan kanssa sopia myös siitä, että tämä hoitaa osan kansanterveystyön toiminnoista (kansanterveislain 5 §).

Kansanterveystyöhön kuuluvista tehtävistä, joista kunnan tulee huolehtia, säädetään lain 14 ja 14 a §:ssä.

Lain 14 §:n (sellaisena kuin se oli voimassa tapahtuma-aikana) mukaan kansanterveystyöhön kuuluvina tehtävinä kunnan tulee:

1) ylläpitää terveysneuvontaa, johon luetaan kansanterveydellinen valistustyö, raskauden ehkäisyneuvonta siihen sisältyen, ja kunnan asukkaiden yleisten terveystarkastusten järjestäminen;

2) järjestää kunnan asukkaiden sairaanhoito, johon luetaan lääkärin suorittama tutkimus ja hänen antamansa tai valvomansa hoito ja lääkinnällinen kuntoutus;

2 a) ottaen huomioon, mitä mielenterveislaisissa on säädetty, järjestää kunnan asukkaiden tarvitsemat sellaiset mielenterveystalvulukselut, jotka on tarkoituksenmukaista antaa terveystalvuluksessa;

3) huolehtia sairaankuljetuksen järjestämisestä sekä järjestää ja ylläpitää lääkinnällinen pelastustoiminta sekä paikallisiin olosuhteisiin nähden tarvittava sairaankuljetusvalmius, lukuun ottamatta sairaankuljetukseen tarvittavien ilma-alusten sekä kelirikkokelpoisten ja vastaavanlaisten erityiskulkuneuvojen hankintaa ja ylläpitoa siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään;

4) ylläpitää hammashuoltoa, johon luetaan valistus- ja ehkäisytoiminta sekä kunnan asukkaiden hampaiden tutkimus ja hoito;

5) ylläpitää kouluterveydenhuoltoa, johon luetaan kunnassa sijaitsevien perusopetusta ja lukiokoulutusta antavien koulujen ja oppilaitosten

terveydellisten olojen valvonta sekä niiden oppilaiden ja opiskelijoiden terveydenhoito sekä terveydentilan toteamista varten tarpeellinen erikoistutkimus, niin kuin viimeksi mainitusta asetuksella tarkemmin säädetään;

6) ylläpitää kunnan alueella sijaitsevien asetuksessa säädettävää muuta kuin 5 kohdassa tarkoitettua koulutusta järjestävien oppilaitosten opiskelijoille näiden kotipaikasta riippumatta opiskelijaterveydenhuoltoa, johon luetaan oppilaitosten terveydellisten olojen valvonta, opiskelijan terveydenhoito ja sairaanhoito sekä hammashuolto; yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden terveydenhoito ja sairaanhoito sekä hammashuolto voidaan kuitenkin kunnan suostumuksella järjestää myös muutoin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hyväksymällä tavalla;

7) tuottaa kunnan alueella sijaitsevilla työ- ja toimipaikoissa työskenteleville työntekijöille työnantajan järjestettäväksi työterveyshuoltolain 12 §:ssä tai muissa säädöksissä säädettyjä ja niiden nojalla määrättyjä työterveyshuoltopalveluja;

8) järjestää kunnan alueella toimiville yrittäjille ja muille omaa työtään tekeville soveltuvin osin työterveyshuoltolain 12 §:ssä ja sen nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä tarkoitettua työterveyshuoltoa;

9) järjestää seulontaa ja muita joukkotarkastuksia siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään; sekä

10) järjestää kiireellinen avosairaanhoito, mukaan lukien kiireellinen hammashoito, potilaan asuinpaikasta riippumatta.

Kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan poliisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen ja vainajan ulkonaisen ruumiintarkastuksen osalta. Kunta on lisäksi velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin antamaan vankeinhoitoviranomaisille virka-apua oikeuslääkeopillisen tutkimuksen suorittamiseksi elävän henkilön kliinisen tutkimuksen osalta rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 9 b §:n 2 momentissa ja tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Samoin kunta on velvollinen määräämään terveyskeskuksen lääkärin toimimaan lääkärinä asevelvollisten tarkastuksissa kutsuntaviranomaisten pyydettyä sitä 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimielimeltä.

Kunnan tehtävänä on huolehtia 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun sairaanhoitoon kuuluvan lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä siltä osin kuin sitä ei ole säädetty kansaneläkelaitoksen tehtäväksi. Lääkinnälliseen kuntoutukseen luetaan kuntouttavien hoitotoimenpiteiden lisäksi kuuluvaksi neuvonta, kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävä tutkimus, apuvälinehuolto sekä sopeutumisvalmennus- ja ohjaustoiminta ja muut näihin rinnastettavat toiminnot siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Mitä 3 momentissa on säädetty lääkinnällisestä kuntoutuksesta, ei kuitenkaan sovelleta apuvälineiden hankkimisesta, niiden käytön opetuksesta, huollosta ja uusimisesta aiheutuviin kustannuksiin, jos apuvälineen tarve perustuu tapaturmavakuutuslain, maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain, sotilasvammalain, liikennevakuutuslain tai näitä vastaavan aikaisemman lain mukaiseen vahinkoon tai ammattitaituuteen.

Kunnan asukkaalla tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jonka kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on. Henkilön asuin- ja kotikunnalla tarkoitetaan kuntaa, jonka asukas hän on.

Kansanterveyslain 14 a §:n mukaan sen lisäksi, mitä 14 §:ssä säädetään, kunnan, jonka tehtäväksi se asetuksella säädetään, tulee kansanterveystyöhön kuuluvina tehtävinä: (3.8.1992/746)

1) ylläpitää merimiehille näiden kotipaikasta riippumatta merimiesterveys- ja terveydenhuoltoa, johon kuuluu merimiehen terveydenhoito ja sairaanhoito sekä hammashuolto; sekä

2) tuottaa merimiehille varustamon sijaintipaikkakunnasta riippumatta työnantajan järjestettäväksi työterveys- ja huoltolain 12 §:ssä tai muissa säädöksissä säädettyjä ja niiden nojalla määrättyjä työterveys- ja huoltopalveluja.

Merimiehellä tarkoitetaan henkilöä, johon sovelletaan merimiehen lääkärintarkastuksesta annettua asetusta.

Kansanterveyslain 15 §:n mukaan kunnalla tulee olla terveyskeskus lain 14 §:n 1 momentin 1-8 kohdassa tarkoitettuja toimintoja varten.

Kunnan kansanterveyslain nojalla järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annettua lakia (733/1992), jollei laissa toisin säädetä (kansanterveyslain 19 §).

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtiosuutta koskevat säännökset

Lakia sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta (suunnittelu- ja valtiosuuslaki, 733/1992) sovelletaan niissä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävissä, joita koskevissa laeissa on niin säädetty.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtiosuudesta annetun lain 3 §:n mukaan kunnan on osoitettava voimavaroja valtiosuuden perusteena olevaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät:

- 1) hoitamalla toiminnan itse;
- 2) sopimuksin yhdessä muun kunnan taikka muiden kuntien kanssa;
- 3) olemalla jäsenenä toimintaa harjoittavassa kuntayhtymässä; tai
- 4) hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

Lain 4 §:n 2 momentin mukaan myös toimintaa harjoittavaan kuntayhtymään sovelletaan, mitä 1 momentin 4 kohdassa säädetään kunnasta.

Hankittaessa palveluja yksityiseltä palvelujen tuottajalta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta (4 §:n 3 momentti).

Asiakasmaksulain säännökset

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakaspalveluista annetun lain (asiakasmaksulaki, 734/1992) mukaan kunnallisista terveystoimista voidaan periä maksu palvelun käyttäjältä, jollei lailla toisin säädetä.

Asiakasmaksulain 5 §:n 1 kohdan mukaan terveydenhuollon palveluista ovat maksuttomia kansanterveyslain 14 §:n 1 momentin 1–6 ja 9 kohdassa tarkoitetut palvelut ja hoitoon kuuluvat aineet lukuun ottamatta mm. lääkärin antamia todistuksia ja lausuntoja, jotka eivät liity hoitoon.

Asiakasmaksuasetuksen (912/1992) 23 §:n mukaan lääkärin todistuksesta ja lausunnosta voidaan periä todistuksen ja lausunnon laadusta riippuen enintään 27 euroa. Maksua ei saa periä kansanterveystyössä hoitoon liittyvästä todistuksesta tai lausunnosta eikä koulu- tai opiskelijaterveydenhuollon yhteydessä kerättyihin tietoihin perustuvasta terveystodistuksesta (*nuorison terveystodistus*).

Potilaslain säännökset

Potilaan asemaan ja oikeuksiin terveyden- ja sairaanhoitoa järjestettäessä sovelletaan potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (potilaslaki, 785/1992), jollei muussa laissa toisin säädetä. Potilaalla tarkoitetaan terveyden- ja sairaanhoitopalveluja käyttävää tai niiden kohteena olevaa henkilöä (1 §). Terveyden- ja sairaanhoidolla tarkoitetaan potilaan terveydentilan määrittämiseksi taikka hänen terveytensä palauttamiseksi tehtäviä toimenpiteitä, joita suorittavat terveydenhuollon ammattihenkilöt tai joita suoritetaan terveydenhuollon toimintayksikössä (2 §:n 2 kohta).

Potilaan oikeudesta hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun säädetään lain 3 §:ssä. Jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon.

Potilaslain 4 §:ssä säädetään pääsystä hoitoon. Potilaalle on ilmoitettava hoitoon pääsyn ajankohta. Jos ilmoitettu ajankohta muuttuu, on uusi ajankohta ja muutoksen syy ilmoitettava potilaalle välittömästi.

Terveydenhuollon ammattihenkilöiden tehtävät

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (ammattihenkilölaki,

559/1994) 15 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota hänen on pyrittävä jatkuvasti täydentämään. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koitua hyöty ja sen mahdolliset haitat. Terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään. Terveydenhuollon ammattihenkilön tulee aina antaa kiireellisen hoidon tarpeessa olevalle apua.

Lain 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

Ajo-oikeuden haltijan terveydentilan valvonta

Tieliikennelakia on muutettu 20.2.2004 annetulla lailla (113/2004), joka tuli voimaan 1.9.2004. Lailla muutettiin 73 §:ää ja lakiin lisättiin uusi 73 a § seuraavasti.

Suomessa vakinaisesti asuvan ajo-oikeuden haltijan on toimitettava asuinpaikkansa poliisille lääkärin tai optikon antama *lausunto näkökykyä koskevien vaatimusten täyttymisestä* kahden kuukauden kuluessa siitä, kun hän on täyttänyt 45 vuotta. Kuorma-auton tai linja-auton ajo-oikeuden haltijan tai henkilöauton ammattiajoluovan haltijan on toimitettava *lääkärinlausunto terveysvaatimusten täyttymisestä* asuinpaikkansa poliisille kahden kuukauden kuluessa siitä, kun hän täyttää 50, 55, 60 tai 65 vuotta. Tässä momentissa tarkoitettua velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos mainitun määräajan alkaessa on kulunut vähemmän kuin viisi vuotta *siitä, kun ajo-oikeuden haltijaa koskevien terveysvaatimusten täytyminen on osoitettu poliisille toimitetulla lääkärinlausunnolla muun syyn kuin tämän momentin mukaisen määräaikaistarkastuksen johdosta* (73 §:n 1 momentti).

Jos on syytä epäillä, ettei kuljettaja enää täytä ajokorttiluvan saamisen edellytyksenä olevia terveysvaatimuksia tai ettei hän terveydentilansa vuoksi enää kykene kuljettamaan turvallisesti sellaista ajoneuvoa, jonka ajo-oikeus hänellä on, poliisi voi määrätä hänet määräajassa toimittamaan *lääkärin- tai erikoislääkärinlausunnon terveysvaatimusten täyttymisestä taikka todistuksen uudesta ajokokeesta tai tutkinnon vastaanottajan ajonäytteen perusteella antaman lausunnon sairauden, vain tai vamman vaikutuksista ajoneuvon kuljettamiseen ja sen hallintalaitteiden käyttöön* (73 §:n 2 momentti).

Lain uudessa 73 a §:ssä säädetään terveydentilaa koskevista ilmoituksista poliisille.